

Na początku był Kijów

Anna Wieczorek

STRESZCZENIE

W dniu 24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła na terytorium Republiki Ukrainy „operację specjalną”. Przytłaczająca większość państw nazwała to wojną, niesprowokowaną przez Ukrainę i jak dotychczas niewypowiedzianą przez Rosję.

Żeby próbować zrozumieć skomplikowane relacje Rosji i Ukrainy trzeba prześledzić ich dzieje. Zarówno Federacja Rosyjska, jak i Ukraina odwołują się do wspólnych korzeni, którymi była Ruś Kijowska, potężny organizm państwowy w okresie od IX do połowy XII w. Obydwa państwa są następcami prawnymi ZSRR i uważają, że to im należą się Krym i tereny nad Morzem Azowskim.

Celem artykułu jest pokazanie zmian w przynależności państwowej terytorium Republiki Ukrainy oraz przedstawienie procesów, w wyniku których doszło do ukształtowania jej granic.

Słowa kluczowe: Ukraina, Ruś Kijowska, terytorium, granice, operacja specjalna

---

„Operacja specjalna”

W dniu 24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła na terytorium Republiki Ukrainy „operację specjalną”, którą uzasadniła:

- obawą o swoje bezpieczeństwo, w sytuacji wstąpienia Ukrainy do NATO;
- koniecznością denazyfikacji Ukrainy, nie wyjaśniając, co słowo „denazyfikacja” oznacza;
- obroną rosyjskojęzycznej ludności Ukrainy, nie wyjaśniając, na czym ta obrona ma polegać.

Przytłaczająca większość państw nazwała „operację specjalną” wojną, niesprowokowaną przez Ukrainę i jak dotychczas niewypowiedzianą przez Rosję.

Wojna Federacji Rosyjskiej przeciwko Republice Ukrainy trwa *de facto* od 2014 r., kiedy wojska rosyjskie zajęły Krym i dwa ukraińskie obwody doniecki i ługański. Obwody to jednostki administracyjne, które w sposób niezobowiązujący można porównać do polskich województw. Terytorium Ukrainy dzieli się na 24 obwody, 2 miasta wydzielone (Kijów i Sewastopol) oraz Republikę Autonomiczną Krymu, przy czym od 2014 r. Sewastopol i Krym są poza administracją ukraińską.

Z wypowiedzi polityków, politologów i dostępnych w mediach analiz wynika, że Federacja Rosyjska chce zagarnąć jak najwięcej terytorium Ukrainy, a w przyszłości odtworzyć Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Związek Radziecki / ZSRR) i strefę jego wpływów, czyli podporządkować sobie tak zwane kraje socjalistyczne, do których zalicza również Polskę.

Związek Radziecki istniał od grudnia 1922 r. do grudnia 1991 r. W 1991 r. składał się z 15 republik związkowych, które podpisując dokumenty o jego likwidacji uznały, że granice republik stają się granicami niepodległych państw. Społeczność międzynarodowa zaakceptowała ten stan rzeczy. Roszczenia terytorialne nie powinny mieć miejsca, ale tak nie było i nie jest. Jeszcze będąc kandydatem na prezydenta, Władimir Putin powiedział do dziennikarzy: „Żał mi było utraconej pozycji Związku Radzieckiego w Europie. Uniknęlibyśmy bardzo wielu problemów, gdybyśmy tak pochopnie stamtąd nie uciekli” [Kurczab-Redlich 2016, s. 130].

W marcu 2000 r. po wygranych, a właściwie po sfalszowanych wyborach, Putin zdecydował, że prezydencką przysięgę złoży na Kremlu, tam gdzie koronowano carów, a nie w dawnym Pałacu Zjazdów, gdzie przysięgi składali jedyny prezydent ZSRR Michaił Gorbaczow i pierwszy prezydent Rosji Borys Jelcyn. Był to wyraźny sygnał, że dla Władimira Władimirowicza imperialna carska Rosja i ZSRR są wzorami do naśladowania, a niepodległość byłych republik, w tym Ukrainy jest nie do zaakceptowania. Według Putina: „Ukraiński separatyzm to zjawisko sztuczne, pozbawione realnych podstaw. Powstał z ambicji atamanów i międzynarodowej intrygi. Małorosja i Wielkorosja są związane w jeden węzeł wiarą, plemieniem, losem historycznym, geograficznym położeniem, gospodarką, kulturą i polityką. Cudzoziemcy przygotowujący ich rozczłonkowanie muszą pamiętać, że tym samym wypowiadają Rosji wieczną wojnę. Naród Rosji nie szuka niczyjej zguby, ale potrafi właściwie odpowiedzieć na każdą próbę rozdzielenia i będzie walczyć do końca. Niech pamiętają inne państwa, że lepiej mieć w Rosji przyjaciela niż wroga. Historia nie powiedziała jeszcze ostatniego słowa” [Kurczab-Redlich 2016, s. 665].

W kwietniu 2008 r. na spotkaniu Rosja – NATO, prezydent USA George W. Bush usłyszał od prezydenta Putina: „Ukraina to nawet nie państwo! Co to jest Ukraina? Część jej terytorium to wschodnia Europa, a część, i to znacząca, myśmy im podarowali” [Kurczab-Redlich 2016, s. 662].

Cel artykułu, hipotezy, metoda pracy

Żeby próbować zrozumieć skomplikowane relacje Rosji i Ukrainy oraz ocenić zasadność rosyjskich roszczeń terytorialnych należy przestudiować szereg zagadnień, takich jak powiązania historyczne, polityczne, militarne, gospodarcze i kulturowe tych krajów. Kluczowym jest określenie – od kiedy można mówić o istnieniu narodów rosyjskiego i ukraińskiego. Badania nad powyższymi zagadnieniami były i są prowadzone na całym świecie. O szeroko rozumianej historii Ukrainy pisało wielu. Kształtowaniu świadomości narodowej Ukraińców poświęcona jest np. książka *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu* [Hrycak 2000] oraz analizujący tę publikację artykuł – *Od „substratu etnicznego” do narodu...* [Stoczewska 2001]. Do tego zagadnienia odniesiono się również w książce *Czerwony Książę*, dotyczącej Wilhelma von Habsburga, kandydata na króla Ukrainy w czasie pierwszej wojny światowej. „Celem polityki habsburskiej było

zbudowanie narodu ukraińskiego, a to oznaczało działanie, tu i teraz. Wilhelm znalazł się w Siczy, aby przemienić chłopów, którzy mówili po ukraińsku, w chłopów ukraińskich, prowadząc politykę nazywaną ukrainizacją. Jak to ujął: «Są tylko dwie możliwości: albo przeciwnik zdoła mnie stąd wyrzucić i będzie rusyfikował, albo mnie uda się tu pozostać i będę ukrainizował» [Snyder 2010, s. 112].

O kształtowaniu języka ukraińskiego i kultury pisał Władysław A. Serczyk w książce *Historia Ukrainy. Zagadnień politycznych i ekonomicznych* dotyczą np. publikacje Elżbiety Sawa-Czajki [2014, 2017], czy artykuł *Ukraina wobec wyzwań gospodarczych i politycznych* [Rubaj, Voytsekhovska 2018].

Fundamentalne znaczenie dla oceny relacji Rosji i Ukrainy ma ustalenie, co wpłynęło na kształt wspólnej granicy tych państw (pytanie badawcze). Celem artykułu jest:

- pokazanie zmian w przynależności państwowej terytorium Republiki Ukrainy, w tym ziem Rusi Kijowskiej, Kijowa, Krymu i terenów wokół Morza Azowskiego;
- określenie jak doszło do ukształtowania granic niepodległej Ukrainy.

Autor uważa, że Federacja Rosyjska nie ma podstaw do roszczeń terytorialnych wobec Republiki Ukrainy, w szczególności nie uprawnia do tego odwoływanie się do tradycji Rusi Kijowskiej, w historii której korzeni państwowości może szukać kilka krajów (hipotezy).

Autor nie jest historykiem i nie ma zamiaru konkurować z osobami profesjonalnie wykonującymi ten zawód. O zmianach w przynależności państwowej terytorium Republiki Ukrainy i Rusi Kijowskiej opowiada za pomocą rycin, wykonanych na podstawie map zaczerpniętych z atlasów, opracowanych przez historyków i kartografów. Nie znaleziono żadnej publikacji, która w taki sposób opowiada dzieje Ukrainy. Świadomie zrezygnowano z analiz archiwaliów.

Badaniom podlega czas od powstania Rusi Kijowskiej, potężnego organizmu państwowego między IX a XII w., do 2022 r. Uznano, że przekaz musi być lapidarny – to artykuł, a nie książka. Badany okres podzielono zaledwie na osiem przedziałów czasowych, którym odpowiadają poszczególne ryciny. Pozwala to uniknąć nadmiernej szczegółowości w ilustrowaniu zmian granic, a umożliwia osiągnąć cele artykułu i sprawdzić, czy da się udowodnić postawione hipotezy. Każda z rycin/map pokazuje:

- granice z 2022 r. Republiki Ukrainy i otaczających ją państw;
- ziemie Rusi Kijowskiej około 1054 r., kiedy miała największy zakres terytorialny;
- państwa istniejące w danej epoce, w skład których wchodziły ziemie dzisiejszej Ukrainy i Rusi Kijowskiej.

Ryciny uzupełnia krótki opis podstawowych wydarzeń, skutkujących zmianą państwowości omawianych terenów. Przywołane fakty nie są kwestionowane przez historyków, piszących o Ukrainie. Dlatego nie ma potrzeby mnożenia pozycji w materiałach źródłowych.

Nazwy poszczególnych państw, księstw, dzielnic, republik i krain podano w brzmieniu z danej epoki, na podstawie literatury, na której oparto artykuł. Nazewnictwo potrafi się różnić, w zależności od źródła. Obowiązujące w 2022 r. nazwy krajów, których artykuł

dotyczy, są używane w podwójnym brzmieniu – skrót i pełna nazwa: Białoruś (Republika Białorusi), Estonia (Republika Estońska), Litwa (Republika Litewska), Łotwa (Republika Łotewska) Mołdawia (Republika Mołdawska), Polska (Rzeczpospolita Polska), Rosja (Federacja Rosyjska), Rumunia (Republika Rumunii), Słowacja (Republika Słowacka), Ukraina (Republika Ukrainy), Węgry (Republika Węgierska) [*Geografia państw...*1996].

Ruś Kijowska znana jest również pod nazwami Księstwo Kijowskie oraz Państwo Kijowskie. W artykule będzie używana nazwa Ruś Kijowska.

Ziemie Rusi Kijowskiej, Krym oraz tereny wokół Morza Azowskiego na przestrzeni wieków

Pierwsze wiadomości o organizacji państwowej łączącej większość plemion wschodniosłowiańskich pochodzą z dokumentu „Powieść minionych lat” albo „Kronika Nestora”, nazwa pochodzi od nazwiska mnicha kijowskiego Nestora, który ten dokument napisał, najprawdopodobniej w XII w. Według Nestora w 862 r. skłócone plemiona wschodniosłowiańskie wezwały księcia normańskiego Warega, aby przywrócił między nimi jedność. Warega przybył wraz ze swoją drużyną, której starszyzna zaczęła obsadzać istniejące ówczesne grody. Najważniejszymi były Kijów i Nowogród. Gród kijowski powstał prawdopodobnie w V lub VI w. W Nowogrodzie osiadł należący do drużyny księcia normańskiego legendarny Ruryk. Od jego imienia wywodzi się dynastia Rurykowiczów, która panowała na Rusi Kijowskiej, a następnie w dzielnicach / księstwach powstałych po jej rozpadzie [Serczyk 1990, s. 21–23].

Za początek Rusi Kijowskiej przyjęto rok 882, kiedy pod panowaniem księcia Olega połączyły się księstwa kijowskie i nowogrodzkie. „I siadł Oleg, władając w Kijowie, i rzekł Oleg: «To będzie matka grodów ruskich»” [Serczyk 1990, s. 24].

Po śmierci Olega w Kijowie rządził Igor, a po jego zgonie – małoletni syn Światosław, w imieniu którego władzę sprawowała Olga – żona Igora, matka Światosława. W 955 r. lub 957 r. Olga przyjęła chrzest. Fakt ten nie oznaczał wprowadzenia chrześcijaństwa na terenie całej Rusi Kijowskiej. Nastąpiło to dopiero w 988 lub 989 r. za panowania Włodzimierza (978–1015), syna Światosława. Ceremonia odbyła się w należącej do Cesarstwa Bizantyjskiego części Krymu, w Chersonezie (obecnie teren Sewastopola). Chrzest Włodzimierza uznaje się za przyjęcie chrześcijaństwa w obrządku wschodnim przez Ruś Kijowską [Serczyk 1990, s. 25–26].

Jednym z najpotężniejszych władców był Jarosław, zwany Mądrym (1016–1017 i 1018–1054). Za jego panowania Ruś Kijowska osiągnęła maksymalny zasięg terytorialny (ryc. 1). Była potężnym państwem, a tym samym duże znaczenie musiał mieć Kijów – stolica. Ostatni z wielkich władców Rusi Kijowskiej to Włodzimierz zwany Monomachem (1113–1125), po matce, która była córką cesarza bizantyjskiego Konstantego Monomacha. Tak zwaną czapkę Monomacha, koronowano wszystkich carów Imperium Rosyjskiego. Jak głosi legenda, Włodzimierz otrzymał ją od cesarza Bizancjum. Czapka znajduje się obecnie w Moskwie, na Kremlu. Po Włodzimierzu

Monomachu na tronie kijowskim zasiadł jego syn Mściwysław (1125–1132). Po śmierci Mściwysława maleje znaczenie Kijowa, zaczyna się rozpad Rusi Kijowskiej na dzielnice [Serczyk 1990, s. 28–41].

Ryc. 1. Terytorium Republiki Ukrainy, a ziemie Rusi Kijowskiej około 1054 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

Od początku dziejów Rusi Kijowskiej ważną rolę odgrywał Nowogród, który stopniowo przekształcał się w państwo-miasto, Republikę Nowogrodzką. Jego rywalem stało się inne, położone na północy księstwo, na terenie którego leżą miasta Włodzimierz, Suzdał oraz Moskwa, wymieniana w dokumentach po raz pierwszy w 1147 r. Ziemie te znane są pod nazwami Księstwo Włodzimiersko-Suzdańskie albo Księstwo Włodzimierskie.

W 1169 r. wojska panującego w tym księstwie Andrieja Bogolubskiego zniszczyły Kijów. Datę tę uznaje się za symbol upadku Rusi Kijowskiej [Bartlett 2010, s. 39].

W drugiej połowie XII i XIII w. jednymi z najbogatszych stają się Księstwo Halickie, które sięgało do Morza Czarnego oraz Księstwo Wołyńskie. Ziemie te znane są również pod nazwą Księstwo Halicko-Wołyńskie, albo Księstwo Halicko-Włodzimierskie. Jeden z władców tych ziem Daniel, w 1253 r. koronował się w Drohiczynie, za zgodą papieża. W 1338 r. niemający potomstwa książę halicki Jerzy-Bolesław, wywodzący się z Piastów, przekazał swoje księstwo Kazimierzowi Wielkiemu. W ten sposób Lwów znalazł się w Królestwie Polskim [Serczyk 1990, s. 43–54].

Warto zaznaczyć, że Warszawa wraz z Mazowszem została przyłączona do Królestwa Polskiego dopiero w 1526 r. [*Encyklopedia...*1985, s. 650].

O ostatecznym upadku Rusi Kijowskiej, jako jednolitego państwa, zadecydowały najazdy Mongołów/Tatarów, których słynnym przywódcą został w 1206 r. Dżyngis-chan. Tatarzy dotarli nawet do Polski, ale w 1241 r. zostali pokonani w bitwie pod Legnicą i musieli się wycofać. Natomiast na ziemiach Rusi Kijowskiej pozostałi dłużej, mimo iż państwo mongolskie rozpadło się w połowie XIII w. Wyodrębniła się Złota Orda, która podporządkowała sobie zarówno Kijów, jak i Moskwę (ryc. 2). Pozostałe księstwa powstałe z rozpadu Rusi Kijowskiej były w różnym stopniu zależne od Tatarów [Serczyk 1990, s. 50–53].

W okresie świetności Rusi Kijowskiej, tereny wokół Morza Azowskiego, z małym wyjątkiem, nigdy do niej nie należały. W X i XI w. panowali tam Chazarowie, Czerkiesi, Pieczyngowie i Połowcy. Prawie cały Krym zajmowali Połowcy, a fragment wybrzeża Morza Czarnego Bizancjum. Wyjątek stanowił gród Tmutarakań, który założył wspomniany już Światosław (panujący w latach 945–972), na terenie zniszczonego miasta Chazarów o nazwie Smkrc. Wokół niego i po drugiej stronie Cieśniny Kerczeńskiej, na Krymie powstało niewielkie księstewko, podporządkowane Rusi Kijowskiej. W XIII w. wybrzeża Morza Azowskiego oraz prawie cały Krym zajęła Złota Orda. Tylko południe (Chersonesz i Półwysep Kerczeński) zachowały zależność od Bizancjum (ryc. 2). Tam pojawiły się również faktorie handlowe Genui. Warto wspomnieć, że pierwsze państwo, o nazwie Bosfor lub Królestwo Bosporańskie, powstało na Krymie w 480 r. p.n.e. Była to federacja greckich kolonii. Państwo Bosfor upadło po najazdach Gotów w latach 253–255 n.e. [Dylewski, Strojny, Aleksejczuk 2008, s. 10–16].

Rok 1453 przyjmuje się za koniec Cesarstwa Bizantyjskiego. W walkach o Konstantynopol zginął ostatni cesarz Konstantyn XI, a do miasta wkroczyła armia Mehmeda II. Zrodziła się nowa potęga – Imperium Osmańskie / Turcja [*Historia...* 2006, s. 220]. Cześć Krymu zależna w XIII w. od Bizancjum i Genui oraz fragment ziem Rusi Kijowskiej pomiędzy ujściami Dniestru i Dunaju weszły w skład Imperium Osmańskiego (ryc. 3).

Ryc. 2. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w XIII w.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

Podobnie jak Cesarstwo Bizantyjskie, Złota Orda też nie trwała wiecznie. Wyodrębniły się z niej chanaty Kazański i Astrachański. Wokół Morza Azowskiego i na części Krymu powstał Chanat Krymski, którego władcy złożyli sułtanowi tureckiemu hołd wasalny w 1478 r. [Dylewski, Strojny, Aleksejczuk 2008, s. 16–17].

W końcu XIV w. dochodzi do unii personalnej Wielkiego Księstwa Litewskiego i Królestwa Polskiego. Na podstawie układu zawartego w Krewie Wielki Książę Litewski Jagiełło przyjął chrzest i został ukoronowany na króla Królestwa Polskiego. Królowie z dynastii Jagiellonów zachowali dziedziczny tytuł Wielkiego Księcia

Litewskiego. Jeszcze przed zawarciem unii, Wielkie Księstwo Litewskie opanowało znaczną część ziem Rusi Kijowskiej. W 1362 r. książę Olgierd Giedyminowicz zajął Kijów [Serczyk 1990 s. 55–56].

W XV w. większość ziem Rusi Kijowskiej znalazła się w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego i Królestwa Polskiego. Pozostałe ziemie przypadły Wielkiemu Księstwu Moskiewskiemu, Królestwu Węgierskiemu (część dawnego Księstwa Halickiego), Państwu Zakonu Inflanckiego i Republice Pskowskiej (ryc. 3).

W połowie XVI w. Wielkie Księstwo Moskiewskie zaczyna przekształcać się w Imperium Rosyjskie. Opanowało Chanaty Kazański i Astrachański (ryc. 4).

Ryc. 3. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w końcu XV w.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

W 1547 r. jego władca Iwan IV Groźny, z dynastii Rurykowiczów, przyjął tytuł cara. Był to jasny sygnał, że zamierza zjednoczyć pod swym berłem całą Ruś Kijowską. Zagrożenie ze strony Wielkiego Księstwa Moskiewskiego stało się jednym z powodów przekształcenia unii personalnej Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego w mocniejszy związek. Zdecydowano o tym w Lublinie, sygnując w 1569 r. dokument, znany pod nazwą unii lubelskiej. Kijów znalazł się w granicach Królestwa Polskiego (ryc. 4). Zjednoczone królestwo stało się Najjaśniejsza Rzeczpospolita Obojga Narodów, nazywaną w skrócie Rzeczpospolita Obojga Narodów [Zamoyski 2011, s. 111–113].

Ryc. 4. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w II połowie XVI w.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

W XVI w. Imperium Osmańskie zwiększyło obszar swojego panowania. Zajęło teryny nad Morzem Czarnym, podporządkowało sobie Gospodarstwo Mołdawskie i część Królestwa Węgierskiego. Morze Azowskie stało się wewnętrznym morzem Chanatu.

W 1648 r. pod wodzą Bohdana Chmielnickiego wybuchło powstanie Kozaków, skierowane przeciwko Rzeczypospolitej Obojga Narodów. „Kozacy byli nie tyle narodem, ile ludźmi, których integrował z sobą sposób życia. Już sama nazwa «Kozak», pochodząca od turecko-tatarskiego słowa, które oznaczało wolnego żołnierza, dobrze definiowała ich tożsamość oraz koczowniczą egzystencję. Duchową siedzibą Kozaków (...) była Sicz – wspólnota rządzona przez wybraną starszyznę, położona na Zaporozżu, to jest na wyspach leżących za porohami, czyli wielkimi skałami w nurcie Dniepru. Ludność Siczy ulegała ciągłym fluktuacjom, gdyż Kozakiem mógł zostać niemal każdy (...), który tego zapragnął” [Zamoyski 2011, s. 195].

Brak porozumienia z Rzeczypospolitą Obojga Narodów doprowadził do tego, że Chmielnicki i jego Kozacy oddali się pod władzę cara. Ceremonia odbyła się w Perejasławiu w 1654 r. i przeszła do historii jako ugoda perejasławska. Kijów i ziemie Rusi Kijowskiej po lewym brzegu Dniepru, znalazły się *de facto* w Imperium Rosyjskim. Potwierdził to zawarty w 1686 r. tzw. „wieczysty pokój”, nazywany również traktatem Grzymułtowskiego, od nazwiska Krzysztofa Grzymułtowskiego, który ten traktat negocjował w imieniu Rzeczypospolitej Obojga Narodów [Serczyk 1990, s. 136 i 166].

Do połowy XVIII w. (po 1739 r.) Imperium Rosyjskie zajęło Zaporozże, uważane za główną siedzibę Kozaków oraz ujście Donu. Morze Azowskie przestało być wewnętrznym morzem Chanatu Krymskiego (ryc. 5).

W drugiej połowie XVIII w. Imperium Rosyjskie opanowało większość ziem Rusi Kijowskiej oraz Chanat Krymski. Było to wynikiem rozbiorów Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1772, 1793 i 1795 oraz pokonania Imperium Osmańskiego w wojnach, prowadzonych z przerwami od 1769 r. do 1792 r. [Bartlett 2010, s. 157]. W 1783 r. wojska carycy Katarzyny Wielkiej zajęły Krym, „z którego następnie wysiedlono Greków, każąc im (...) zakładać Melitopol i Mariupol” [Dylewski 2007, s. 10].

Pozostałe ziemie Rusi Kijowskiej przypadły Habsburgom. Skrawki zachowało Gospodarstwo Mołdawskie, zależne od Imperium Osmańskiego. Stan ten potwierdził w 1815 r. kończący okres wojen napoleońskich Kongres Wiedeński. Od 1815 r. do 1914 r. zmiany w przynależności państwowej ziem Rusi Kijowskiej wynikały ze zmian w statusie prawnym zajmujących je krajów (ryc. 6). W 1867 r. Cesarstwo Austriackie przekształciło się w Austro-Węgry – dualistyczną monarchię, a Gospodarstwa Mołdawskie i Wołoskie w 1878 r. uniezależniły się od Imperium Osmańskiego i w 1881 r. przekształciły w Królestwo Rumunii [Historia... 2006, s. 503–504, s. 697, s. 709].

Za początek pierwszej wojny światowej przyjmuje się datę 1 sierpnia 1914 r. W tym dniu Cesarstwo Niemieckie wypowiedziało wojnę Imperium Rosyjskiemu. Austro-Węgry były sojusznikiem Niemiec. Dzień 11 listopada 1918 r. uważa się za koniec pierwszej wojny światowej, zwanej też Wielką Wojną. Na ziemiach Rusi Kijowskiej i na Krymie walki toczyły się jeszcze na początku lat 20. XX w. W 1917 r. upadło Imperium Rosyjskie.

Doprowadziły do tego dwie rewolucje, zwane lutową i październikową. Austro-Węgry rozpadły się na skutek przegranej wojny. Chaos rewolucyjny i wojenny przyczynił się do tego, że w latach 1917–1918 na ziemiach Rusi Kijowskiej, wchodzących w skład obydwu upadłych monarchii, powstało kilka ośrodków państwowotwórczych, stawiających sobie za cel utworzenie suwerennych państw. Niepodległość ogłosiły Czechosłowacja, Estonia, Litwa, Łotwa, Krym, Mołdawia, Rzeczpospolita Polska (zwana również Drugą Rzeczpospolitą), Rosja oraz aż trzy Ukrainy. Austria stała się republiką. Status królestwa zachowały Węgry.

Ryc. 5. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w połowie XVIII w.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

Ryc. 6. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w 1914 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

W Petersburgu, nazywanym wtedy Piotrogradem, w listopadzie 1917 r. do władzy dochodzi partia bolszewicka. Dnia 15 listopada 1917 r. Rada Komisarzy Ludowych ogłosiła „Deklarację praw narodów Rosji”, w której uznała prawo wszystkich narodów zamieszkujących Imperium Rosyjskie do samostanowienia i decydowania o własnym losie. Narodziła się Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka, w skrócie Rosyjska FSRR [Serczyk 1990, s. 340].

W Kijowie powstała Centralna Rada, która 20 listopada 1917 r. proklamowała utworzenie Ukraińskiej Republiki Ludowej, państwa sfederowanego z Rosją. Po dwóch miesiącach, 22 stycznia 1918 r. Centralna Rada uznała, że ma być to państwo

całkowicie niezależne. Ukraińska Republika Ludowa została uznana przez istniejące jeszcze Cesarstwo Niemieckie i Austro-Węgry [Serczyk 1990, s. 340, s. 349].

Krym zadeklarował niepodległość 26 listopada 1917 r. [Dylewski, Strojny, Aleksejczuk 2008, s. 22].

W dniu 2 grudnia 1917 r. ogłoszono, że Besarabia (część byłego Hospodarstwa Mołdawskiego) staje się Mołdawską Republiką Demokratyczną, sfederowaną z Rosją. W styczniu 1918 r. państwo to proklamowało niepodległość, która trwała do wiosny, do czasu przyłączenia do Królestwa Rumunii [Serczyk 1990, s. 342].

W Charkowie, pod auspicjami partii bolszewickiej, utworzono 27 grudnia 1917 r. Sekretariat Ludowy Ukraińskiej Republiki Robotniczo-Chłopskiej. Zapoczątkowało to powstanie Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, w skrócie Ukraińska SRR [Serczyk 1990, s. 345].

W dniu 13 listopada 1918 r. na ziemiach Rusi Kijowskiej wchodzących w skład byłych Austro-Węgier proklamowano Zachodnioukraińską Republikę Ludową. Między tym państwem a Rzeczpospolitą Polską wybuchły walki o Lwów, znane w polskiej historii jako obrona Lwowa przez Orłęta Lwowskie. Zachodnioukraińska Republika Ludowa zdecydowała się na sfederowanie z Ukraińską Republiką Ludową, co nastąpiło w Kijowie 22 stycznia 1919 r. [Serczyk 1990, s. 374].

Rządzone przez bolszewików – Rosyjska FSRR i Ukraińska SRR nie zaakceptowały istnienia Ukraińskiej Republiki Ludowej. W jej obronie wystąpiła Rzeczpospolita Polska. Na mocy porozumienia zawartego między Józefem Piłsudskim a atamanem Semenem Petlurą w maju 1920 r. wojska polskie i ukraińskie wkroczyły do Kijowa. Niepodległość Ukraińskiej Republiki Ludowej trwała krótko. Podległe jej tereny weszły w skład Ukraińskiej SRR. [Serczyk 1990, s. 368–373].

Podobny los spotyka Krym. W skład Rosyjskiej FSRR weszła utworzona 18 listopada 1921 r. Krymska Autonomiczna Socjalistyczna Republika Radziecka [Dylewski, Strojny, Aleksejczuk 2008, s. 23].

Dzień 30 grudnia 1922 r. uznaje się za powstanie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W tym dniu na pierwszym Ogólnozwiązkowym Zjeździe Rad jednogłośnie uchwalono „Układ o utworzeniu ZSSR” oraz „Deklarację o utworzeniu ZSSR”. Pierwszymi republikami, które weszły w skład ZSRR, były Rosyjska FSRR, Ukraińska SRR, Białoruska SRR oraz Zakaukaska Federacja SRR, składająca się z trzech sfederowanych republik: Armeńskiej, Azerbejdżańskiej i Gruzińskiej. Każdej z republik gwarantowano prawo odłączenia się od Związku Radzieckiego. Stolicą została Moskwa, a dominującą rolę odgrywała Rosyjska FSRR [Serczyk 1990, s. 383–385].

Na podstawie traktatów kończących pierwszą wojnę światową i na skutek walk toczonych w czasie tej wojny i kilka lat po jej zakończeniu, ziemie Rusi Kijowskiej w większości stały się częścią Związku Radzieckiego. Fragmenty weszły w skład państw sąsiednich – Królestwa Rumunii i Rzeczypospolitej Polskiej. W 1938 r., po zawarciu traktatu w Monachium, Królestwo Węgierskie zajęło część Rusi Podkarpackiej, będącej kawałkiem Rusi Kijowskiej. Wiosną 1939 r., po rozpadzie Czechosłowacji, Węgrzy przejęli całą Ruś Podkarpacką (ryc. 7) [Historia... 2006, s. 609].

Ryc. 7. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego w latach 1924–1938

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

Druga wojna światowa zaczęła się 1 września 1939 r. wkroczeniem wojsk Trzeciej Rzeszy (hitlerowskich Niemiec) w granice Rzeczypospolitej Polskiej. Dzień 8 maja 1945 r. uważa się za koniec wojny (w ZSRR i Federacji Rosyjskiej – 9 maja 1945 r.). Od 1939 r. na ziemiach Rusi Kijowskiej, a od 1941 r. na Krymie toczyły się walki. Przynależność państwowa tych terenów zmieniała się w zależności od tego, która armia je okupowała. W dniu 22 czerwca 1941 r. Trzecia Rzesza i ZSRR znalazły się w stanie wojny. Na ziemi Rusi Kijowskiej wkroczyły wojska Hitlera i jego sojuszników. Licząc na pomoc Niemców w uzyskaniu własnego państwa, na terenach należących w 1939 r. do Rzeczypospolitej Polskiej, Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) proklamowała niepodległość

Ryc. 8. Przynależność państwowa terytorium Republiki Ukrainy, ziem Rusi Kijowskiej, Krymu oraz terenów wokół Morza Azowskiego od drugiej połowy lat 50. XX w. do 1991 r.

Po 1989 r. Republika Czechosłowacka (Czechosłowacja), Rzeczpospolita Polska (Polska), Republika Rumunii (Rumunia) i Republika Węgierska (Węgry)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Geograficznego Atlasu Świata*, 1995 i *Atlasu Historycznego Świata*, 1986

Ukrainy. Działacze OUN srogo się zawiedli, zamiast niepodległości czekało ich niemieckie więzienie. Tereny między rzekami Boh i Dniestr przejęło Królestwo Rumunii, gdzie zorganizowano Generalne Gubernatorstwo Transnistrii, ze stolicą w Odessie [Serczyk 1990, s. 436–437].

Zwycięstwo zachodnich aliantów i ZSRR w drugiej wojnie światowej doprowadziło do znacznych zmian granic, nazw i ustrojów państw Europy. Besarabia, Estonia, Litwa i Łotwa stały się republikami radzieckimi. W strefie wpływu ZSRR znalazły się

Czechosłowacka Republika Socjalistyczna, Polska Rzeczpospolita Ludowa (nazwa od 1952 r.), Socjalistyczna Republika Rumunii oraz Węgierska Republika Ludowa. W stosunku do okresu przedwojennego, państwom tym nie tylko zmieniono bez ich zgody nazwy i ustroje, ale także granice. Ziemie Rusi Kijowskiej w przytłaczającej większości znalazły się w Związku Radzieckim – w Rosyjskiej SRR, Białoruskiej SRR, Mołdawskiej SRR i Ukraińskiej SRR, a niewielkie fragmenty w państwach sąsiadujących z ZSRR (ryc. 8). W 1954 r., w ramach obchodów 300-lecia ugody perejaśławskiej, do Ukraińskiej SRR włączono Krym [Dylewski 2007, s. 12].

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich istniał od grudnia 1922 r. do grudnia 1991 r. W 1991 r. składał się z 15 republik związkowych, zwanych socjalistycznymi republikami radzieckimi, w skrócie SRR, o nazwach: Armeńska SRR, Azerbejdżańska SRR, Białoruska SRR, Estońska SRR, Gruzjińska SRR, Kazaska SRR, Kirgiska SRR, Litewska SRR, Łotewska SRR, Mołdawska SRR, Rosyjska SRR, Tadzycza SRR, Turkmeńska SRR, Ukraińska SRR i Uzbecka SRR [*Encyklopedia...* 1985, t. 4 s. 884]. Republiki przekształciły się w niepodległe państwa. W ten sposób Rosyjska SRR stała się Federacją Rosyjską, Ukraińska SRR – Republiką Ukrainy, Białoruska SRR – Republiką Białorusi, Estońska SRR – Republiką Estońską, Litewska SRR – Republiką Litewską, Łotewska SRR – Republiką Łotewską, a Mołdawska SRR – Republiką Mołdawską, z której wyodrębniła się nieuznawana przez społeczność międzynarodową Transdniestrzeńska Republika Mołdawska [*Geografia państw...* 1996].

Podpisując dokumenty likwidujące ZSRR umawiające się strony uznały, że granice republik związkowych stają się granicami niepodległych państw, co zostało uznane przez społeczność międzynarodową.

Wnioski

Federacja Rosyjska nie ma podstaw do roszczeń terytorialnych wobec Republiki Ukrainy, ponieważ po rozpadzie ZSRR zaakceptowała wspólną granicę państwową, a wcześniej przyczyniła się do jej wyznaczenia.

Po powstaniu ZSRR rozpoczęło się kształtowanie granic republik związkowych. Najsilniejszą z nich była Rosyjska FSRR i to ona decydowała o granicach pozostałych republik. W skład Ukraińskiej SRR weszły m.in. tereny, o które toczą się obecnie najcięższe walki: Charków (stolica od 1934 r.) oraz dzisiejsze obwody – doniecki, chersoński, zaporoski i ługański. W wyniku drugiej wojny światowej ZSRR powiększył swoje granice. Do Ukraińskiej SRR dołączono tereny byłych Królestw Rumunii i Węgier oraz Drugiej Rzeczpospolitej. W 1954 r. Nikita Chruszczow przekazał Ukraińcom Krym. Terytorium Ukraińskiej SRR, zostało ukształtowane do 1954 r., w majestacie prawa ZSRR. Po rozpadzie ZSRR Ukraińska SRR przekształciła się w Republikę Ukrainy, a granice niepodległego państwa uznała Federacja Rosyjska.

Ziemie Rusi Kijowskiej w granicach z 1054 r., z końca panowania Jarosława Mądrego znajdują się w 2022 r. na terenach wielu państw Europy (ryc. 1). Twierdzenie

to jest prawdziwe przy założeniu, że obszar Rusi Kijowskiej, przedstawiony w *Atlasie Historycznym Świata* jest wiarygodny. Nikt go przecież w 1054 r. w terenie nie wytyczał.

Republika Ukrainy ma podstawy do szukania korzeni swojej państwowości w historii Rusi Kijowskiej. Wydaje się, że mogą to również robić Rosja, a zwłaszcza Białoruś i Mołdawia, które w całości leżą na tych ziemiach, przy czym nie uprawnia to do kwestionowania granic państw powstałych z rozpadu ZSRR. Warto podkreślić, że obszar Rusi Kijowskiej zajmowany przez Federację Rosyjską – to niewielki procent jej terytorium, w przypadku Ukrainy – to przeważająca część kraju. Kluczowe znaczenie ma Kijów. To on, a nie Moskwa, był stolicą Rusi Kijowskiej, a obecnie jest stolicą Republiki Ukrainy.

Pozostałe kraje, na terytoriach których leżą lub leżały fragmenty ziem Rusi Kijowskiej nie doszukują się swoich początków w jej dziejach.

Przytłaczającą większość Krymu oraz obwodów: donieckiego, chersońskiego, zaporoskiego i ługańskiego w okresie ostatniego tysiąclecia najdłużej zajmowali Tatarzy – od XIII w. do XVIII w. Tereny te w marginalnym stopniu należały wcześniej do Rusi Kijowskiej (ryc. 1– 5). W końcu XVIII w. zostały podbite przez Imperium Rosyjskie, a po jego upadku weszły w skład ZSRR – Rosyjska FSRR, Ukrainńska SRR. Jak już napisało – granice państw powstałych z rozpadu Związku Radzieckiego uznała społeczność międzynarodowa, w tym Federacja Rosyjska.

Komentarz

Po aneksji Krymu, w przemówieniu wygłoszonym 18 marca 2014 r. prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin powiedział: „To, co zdawało się nieprawdopodobne, stało się rzeczywistością: Związek Radziecki się rozpadł! Nic nie zostało ze wspólnoty terytoriów, wspólnej waluty, wspólnych sił zbrojnych. Wielki kraj przestał istnieć! Trzeba szczerze przyznać, że i sama Rosja, dopuściwszy do parady suwerenności, przyczyniła się do rozpadu Związku Radzieckiego! (...) A co do Krymu to był on i pozostanie rosyjski, ukraiński i krymsko-tatarski. Ale nigdy nie będzie banderowski!” [Kurczab-Redlich 2016, s. 675–677].

Przywołany Stepan Bandera, to postać kontrowersyjna. Przywódca założonej w 1929 r. Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN), współpracował z rządami międzywojennych Niemiec, nie tylko z Hitlerem, w celu utworzenia suwerennego państwa ukraińskiego. Jego związek z Trzecią Rzeszą jest powszechnie znany, ale mało kto wie o pracy dla tajnych służb brytyjskich i Watykanu [Aarons, Loftus 1994, s. 375].

Epizod współpracy z Hitlerem wypomina się Ukrainie do dzisiaj. Prezydent Putin, mówiąc o denazyfikacji, zapewne ma to na myśli. Ukraińcy liczyli, że Niemcy pomogą im uwolnić się od ZSRR i utworzyć niepodległe państwo, ale spotkał ich zawód. Po wkroczeniu wojsk Hitlera do Lwowa Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów proklamowała niepodległość Ukrainy. Na czele rządu, utworzonego 30 czerwca 1941 r., stanął Jarosław Stečko. Już „po czterech dniach członków tego marionetkowego rządu aresztowano (podobnie uczyniono z wieloma działaczami OUN, m. in. ze Stepanem Bandera)” [Serczyk 1990, s. 437].

Jak bardzo Ukraińcy pragnęli niepodległego państwa i jak bardzo czuli się prześladowani zarówno przez ZSRR, jak i Trzecią Rzeszę świadczą dwa listy skierowane do papieża Piusa XII przez metropolitę kościoła unickiego (greckokatolickiego) we Lwowie. W 1939 r. Andriej Szeptycki prosił, aby Pius XII zezwolił mu na popełnienie samobójstwa, w proteście przeciwko rządowi komunistów. W 1942 r. ten sam metropolita napisał do papieża: „Uwolnieni przez niemiecką armię spod bolszewickiego jarzma, początkowo czuliśmy pewną ulgę, która jednak trwała nie dłużej niż dwa miesiące” [Aarons, Loftus 1994, s. 261].

Należy przypomnieć, że wiele krajów europejskich kolaborowało z Trzecią Rzeszą i nikt im tego obecnie nie wymawia, nie nawołuje do ich denazyfikacji. Jest powszechnie wiadome, że najbliższym sojusznikiem było Królestwo Włoch, rządzone *de facto* przez Mussoliniego, a nie przez króla. Kolaborowały Królestwa Rumunii i Węgier oraz Państwo Francuskie (l'État Français) z rządem w Vichy, na czele którego stał marszałek Petain, bohater Francji z pierwszej wojny światowej. W dniu 23 sierpnia 1939 r. Trzecia Rzesza i ZSRR zawarły pakt, znany od nazwy Ribbentrop – Mołotow. Podpisali go w Moskwie ministrowie spraw zagranicznych układających się stron – Joachim von Ribbentrop i Wiaczesław Mołotow. Układ, a właściwie załączony do niego tajny protokół, sankcjonował podział Europy Środkowo-Wschodniej pomiędzy Trzecią Rzeszę i ZSRR. Był to sygnał do rozpoczęcia drugiej wojny światowej. Członkowie OUN Stepana Bandery żadnej wojny światowej nie wywołali, a dzisiejsze władze Ukrainy nie są następcami prawnymi rządu Jarosława Stećko.

W cytowanym wystąpieniu prezydenta Putina z 18 marca 2014 r. znalazło się również stwierdzenie: „rosyjski naród został najbardziej rozdzielonym narodem na świecie” [Kurczab-Redlich 2016, s. 676]. Z kontekstu przemówienia wynikało, że rosyjski naród oznacza ludzi mówiących językiem rosyjskim. W ZSRR rosyjski był językiem urzędowym i wszyscy obywatele, bez względu na narodowość musieli go znać, bo był przepustką do uzyskania wykształcenia i awansów w pracy. To, że liczni Ukraińcy mówią po rosyjsku nie oznacza, że są Rosjanami. Tak, jak nie oznacza, że francuskojęzyczni Belgowie i Szwajcarzy są Francuzami. Jak bardzo skomplikowane jest ustalanie, kto jest jakiej narodowości niech świadczy przykład przywołanego tu Andrieja Szeptyckiego. On uważał się za Ukraińca. Jego brat Stanisław Szeptycki uważał się za Polaka, był generałem wojska polskiego [Encyklopedia... 1985, t. 4, s. 373]. Nie wolno odmawiać ukraińskiej narodowości mówiącym po rosyjsku obywatelom Republiki Ukrainy. Nie sposób zrozumieć, jak można w 2022 r. nazwać zabijanie tysięcy ludzi mówiących po rosyjsku obroną rosyjskojęzycznej ludności.

Federacja Rosyjska i Republika Ukrainy są następcami prawnymi Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Tyle, że Ukraina nie gloryfikuje ZSRR i nie wini Rosji za dopuszczenie w 1991 r. do „parady suwerenności” związkowych republik, jak powstanie niepodległych państw nazwał Władimir Putin.

Były prezydent Ukrainy Leonid Kuczma napisał: „Nieraz nurtowało mnie pytanie, jak mogą niektórzy Rosjanie, dobrze wykształceni (...) demonstrować tak głęboką

niewiedzę, jeśli idzie o Ukrainę (...) Według tych Rosjan Ukraina to, historycznie biorąc, nieodłączna część Rosji, która na skutek jakiegoś dziwnego nieporozumienia oderwała się i jest po prostu zbłąkanym dziecięciem” [Kurczab-Redlich 2016, s. 661].

Sprowadzając relacje Rosji i Ukrainy do relacji matka – dziecko należy podkreślić, że w IX w. to Kijów został nazwany przez Księcia Olega matką grodów ruskich. Stolica Federacji Rosyjskiej – Moskwa – na kartach historii pojawiła się kilka wieków później. Nigdy nie była stolicą Rusi Kijowskiej. Matką jest Kijów, a Moskwa dzieckiem lub wnukiem, któremu Ukraina gwarantuje pełną niezależność. Historia mówi wyraźnie – na początku był Kijów.

Literatura

- Aarons M., Loftus J., 1994, *Akcja Ocalenie*, Oficyna Wydawnicza Alma-Press, Warszawa.
- Atlas Historyczny Świata*, 1986, praca zbiorowa, Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych, Warszawa – Wrocław.
- Bartlett R., 2010, *Historia Rosji*, Bellona S.A., Warszawa.
- Dylewski A., 2007, *Ukraina*, Wydawnictwo Pascal Spółka z o.o., Bielsko-Biała.
- Dylewski A., Strojny A., Aleksejczuk O., 2008, *Krym*, Wydawnictwo Pascal Spółka z o.o., Bielsko-Biała.
- Encyklopedia Powszechna PWN*, 1985, praca zbiorowa, wydanie drugie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Geografia państw świata*, 1996, praca zbiorowa, MUZA SA, Warszawa.
- Geograficzny Atlas Świata*, 1995, praca zbiorowa, Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych im. Eugeniusza Romera, S.A. Warszawa – Wrocław.
- Historia Europy*, 2006, praca zbiorowa, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Hrycak J., 2000, *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu, tłum.* K. Kotyńska, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin.
- Kurczab-Redlich K., 2016, *Wowo, Wołodzia, Władimir*, Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o., www.gwfoksal.pl, ISBN 978-83-280-2793-0.
- Rubaj P., Voytsekhovska V., 2018, *Ukraina wobec wyzwań gospodarczych i politycznych*, Zeszyty Naukowe Cracow Review of Economics and Management, <https://zeszyty-naukowe.uek.krakow.pl/article/view/1674> [dostęp: 15.05.2022].
- Sawa-Czajka E., 2014, *Ukraina – wojna hybrydowa czy miatieżewojna?* [w:] R. Potocki, M. Domagała, D. Miłoszewska (red.), *Czas EuroMajdanu*, Europejskie Centrum Analiz Geopolitycznych, Warszawa.
- Sawa-Czajka E., 2017, *Rewolucja na Granicie – pierwszy krok ku niepodległości Ukrainy*, *Studia Społeczne*, 17, 2, s. 11–19.

Serczyk W. A., 1990, *Historia Ukrainy*, Wydanie drugie poprawione i rozszerzone, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo, Wrocław – Warszawa – Kraków.

Snyder T., 2010, *Czerwony Księż, Świat Książki*, Warszawa.

Stoczewska B., 2001, *Od „substratu etnicznego” do narodu (na marginesie książki Jarosława Hrycaka, Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu, Lublin 2000)*, *Przegląd Historyczny*, 92, 1, s. 101–107.

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Przegląd_Historyczny/Przegląd_Historyczny-r2001-t92-n1/Przegląd_Historyczny-r2001-t92-n1-s101-107/Przegląd_Historyczny-r2001-t92-n1-s101-107.pdf [dostęp: 27.05.2022].

Zamoyski A., 2011, *Polska. Opowieść o dziejach niezwykłego narodu 966–2008*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.

In the beginning there was Kiev

ABSTRACT

On February 24, 2022, the Russian Federation launched a 'special operation' on the territory of the Republic of Ukraine. The overwhelming majority of states called it a war, unprovoked by Ukraine and so far unspoken by Russia.

To understand the complicated relations between Russia and Ukraine, it is necessary to trace their history. Both the Russian Federation and Ukraine refer to their common roots of Kievan Rus', a powerful state organism between the 9th and mid-12th century. Both states are the legal successors to the USSR. Both states believe they are entitled to Crimea and territories by the Sea of Azov.

The purpose of this article is to show the changes in the state affiliation of the territory of the Republic of Ukraine and to present the processes by which its borders were formed.

Key words: Ukraine, Kievan Rus', territory, borders, special operation

---

Anna Wieczorek, dr / PhD
urbanista, architekt / urban planner, architect
e-mail: ajwieczorek@wp.pl